

frekvenční zůstaly na okraji této konference. Výstavbou lexikonu v počítači se zabývala R. Steigerová a otázkami popisu slovní zásoby arménštiny (s důrazem na valenci, sémantické konotace a frekvenci) J. Manukjanová.

Časově nepřetížený program konference a účast zúžená na zainteresované pracovníky umožnily, aby se prosadil její pracovní debatní charakter. Domníváme se, že podobná pracovní setkání jsou velmi přínosná, jejich výsledky by měly vždy být alespoň stručně zveřejněny.

Petr Piňha

O JEDNÁNÍ 5. PRAŽSKÉ MEZINÁRODNÍ KONFERENCE PSYCHOLOGŮ

Ve dnech 7. až 12. července 1986 se konala 5. pražská mezinárodní konference na téma „Psychický vývoj a rozvíjení osobnosti“. Konferenci uspořádal Psychologický ústav ČSAV ve spolupráci s Československou psychologickou společností při ČSAV a s katedrou psychologie filozofické fakulty UK; předsedou výboru konference byl M. Kodým.

Konferenci tvořila tři sympozia, která blíže specifikovala vymezené téma. První symposium se soustředilo na metodologii psychologického studia vývojových změn, druhé objasňovalo okruh otázek spjatých s převážně teoretickými problémy psychického vývoje a ve třetím byly na programu problémy formování osobnosti. Tato tři sympozia vytvářela volně související celky a byla v souladu s ústředním tématem konference.

Pracovní část konference byla zahájena vstupními referáty objasňujícími klíčové otázky všech tří symposií. Dále byla všechna tři sympozia rozdělena na sekce, jejichž účastníci se zabývali konkrétnějšími otázkami — většinou na podkladě výsledků výzkumů nebo svých praktických zkušeností. Symposium na téma Metodologie psychologického studia vývojových změn probíhalo v jediné sekci. Symposium s názvem Problémy psychického vývoje zahrnovalo čtyři sekce: Psychologie celoživotního vývoje, Psychologie kognitivních procesů, Tvořivá činnost a Poruchy psychického vývoje. Třetí symposium na téma Problémy utváření osobnosti obsahovalo tyto sekce: Vývoj osobnosti a společnost, Osobnost

a součinnost ve skupině, Rozvoj osobnosti ve výchovně vzdělávacím procesu, Pracovní procesy a změny osobnosti a Aktivní sociální učení. Teze některých dalších příspěvků, které nebyly předneseny v sekcích, byly vyvěšeny k nahlédnutí na panelových vývěskách.

V úvodních referátech všech tří symposií se projevila snaha o sjednocující metodologický přístup při řešení dané psychologické problematiky. Tato snaha byla explicitně formulována zejména v úvodu k prvnímu sympoziu. To si kladlo za cíl zdůraznit metodologickou a teoretickou příbuznost dalších dvou symposií. Referující vstupního bloku kladli důraz na těsnou vazbu mezi psychickým vývojem a formováním osobnosti. Myšlenka o spjatosti obou procesů byla ve shodě s celým vyzněním konference.

S úvodními referáty k prvnímu sympoziu vystoupili mimo jiné J. Janoušek a J. Linhart.

J. Janoušek, známý pracemi o psychologických aspektech vztahu mezi společnou činností a komunikací (viz Společná činnost a komunikace, Praha 1984), hodnotil ve svém referátu úlohu činnosti v psychickém rozvoji. — J. Linhart (viz např. Činnost a poznávání, Praha 1976; rec. v SaS, 38, 1977, s. 248—250) si zvolil za téma svého příspěvku problematiku teoretického systému psychologie a principů reflexe.

V úvodních referátech druhého symposia řešili přednášející řadu otázek, které jsou současně v centru pozornosti lingvistů zabývajících se pedagogickou komunikací mezi učitelem a žákem. Jedním z nejhodnotnějších referátů na toto téma byl příspěvek sovětského pedagogického psychologa V. Davydova. Autor jej nazval „Formování osobnosti žáka ve skupinových interakčních procesech“. — Z rámce hodnotných příspěvků rovněž nevybočovalo vystoupení J. Taxové, soustřeďující se na osobnost žáka střední školy ve výchovně vzdělávacím procesu.

Vhodným zakončením vstupních referátů byly příspěvky vztahující se ke třetímu sympoziu. Referující se v nich zabývali formováním osobnosti z několika možných přístupů. Československá psychologie zde byla zastoupena referáty O. Mikšíka, J. Hlavsy a Z. Heluse.

O. Mikšík referoval o problematice nároků na osobnost a o možnostech jejího rozvoje ve stresových situacích. Tuto problematiku autor propracovává již řadu let a publikoval na

uvedené téma několik zdařilých prací (viz *Člověk a svízelné situace*, Praha 1968). — J. Hlavsa se ve svém referátu věnoval rozvoji osobnosti se zřetelům k její tvořivosti. I tento referující se mohl opřít o řadu prací, které z dané oblasti publikoval (např. *Psychologické základy teorie tvorby*, Praha 1985). — Z. Helus (viz *Psychologické problémy socializace osobnosti*, Praha 1973) ve svém vystoupení referoval o možnostech rozvoje osobnosti v pedagogickém procesu. Jako jednu z významných rovin, na kterých rozvoj osobnosti žáka probíhá, uvádí interakčně-komunikační rovinu. Tato rovina vytváří základ pro realizaci styku mezi učitelem a žákem. Důležitým pojmem v jeho referátu byla akční kompetence. Domníváme se, že v tomto pojmu-termínu lze hledat i jistou inspiraci pro užívání stejného termínu v lingvistice. V Helusově pojetí tento pojem zahrnuje jednak soubor vědomostí a dovedností, jednak sebevědomí a přijetí zodpovědnosti za prováděnou činnost.

Každé sympozium bylo provázeno diskusí. S lítostí lze konstatovat, že délka referátů byla časově limitována, a to mělo zpravidla za následek, že referáty měly charakter více-méně tezí. Proto je dobré, že v publikacích většiny referentů najdeme prohloubené zpracování přednesených myšlenek.

Trochu odlišný ráz měly referáty v sekcích. Už témata sama tvořila velice pestrý program. Ze všech deseti sekcí bylo nejvíce příspěvků přihlášeno do sekce kognitivních procesů. Protože kognitivní procesy mají důležitou roli v řadě lingvistických otázek, soustředíme se na jednání v této sekci podrobněji a pokusíme se charakterizovat některá témata, ke kterým se referující nejčastěji vyjadřovali.

Jednání o kognitivních procesech bylo rozděleno do čtyř částí. V první části byly předneseny příspěvky, ve kterých se referující snažili různými přístupy proniknout do jádra kognitivních procesů a studovali z různých pozic procesy mentální reprezentace. — Druhá část jednání se soustředila na percepci; referující k ní přistupovali hlavně z pozic psychofyziologie. — Třetí část obsahovala většinou příspěvky orientované na kybernetiku. Ke klíčovému problému tu patřil popis hodnotícího procesu u jedináčického subjektu, otázky informace a takové problémy, které řeší strojová lingvistika, např. další rozvoj formalizace přirozených jazyků pro komunikaci člověka s po-

čítačem. K takovým otázkám se vyjadřoval např. P. Slavíček v referátu zaměřeném na procesy hodnocení, prováděné jednotlivými subjekty, jako klíčové části při řešení problémů. V závěrečné části jednání této sekce byly předneseny příspěvky posuzující kognitivní procesy vzhledem k jejich motorickým projevům; několik referátů se zabývalo otázkami lateralit jako jedné z hlavních fyziologicko-motorických charakteristik kognitivních procesů.

Kladně je třeba hodnotit, že řada referátů měla za cíl zhodnotit význam strukturování poznatků jako aktivní strategii, ať už v procesech zapamatování či vybavování verbálního materiálu. Na toto téma hovořilo např. několik psychologek z Varšavy. Zaměřily se převážně na různé aktivity při organizování textu a na jejich úlohu v procesu učení.

Z hlediska psychologického byl netradiční přístup mladých psychologů z NDR. R. Beyer vycházel z reflexe obsahu textu v propozicích. Lingvistu by patrně mohlo upoutat, že se opíral o práce W. Kintche a T. van Dijka (srov. J. Nekvapil, *Od generativní textové gramatiky k interdisciplinární vědě o textech*, SaS, 43, 1982, s. 229–236). Beyer se ve svém příspěvku soustředil na vliv kontextu na identifikaci pojmu. Na toto téma referovali ještě další psychologové z NDR. Např. R. Kleino-vá se zabývala zejména vizuální identifikací pojmu a vlivem kontextu.

Z Ústavu experimentální psychologie v Bratislavě vzešlo několik příspěvků z oblasti, která se tradičně řadí do psycholingvistiky. Patřila sem hlavně problematika výskytu synonym u bilingvistů. Výzkum O. Árochové ukázal na důležitost sociopsycholingvistického zarámování pojmu jako určujícího faktoru při tvorbě synonym. Zde se nám nabízí srovnání s označením „lingvosociopsychologie“ u T. M. Dridzeové (viz *Jazyk i social'naja psychologija*, Moskva 1980; rec. I. Nebeské, SaS, 43, 1982, s. 221–229). — J. Plichtová se zabývala asociační frekvencí v úloze sémantického rozhodování. — I. Ruissel, autor několika osvědčených psychodiagnostických testů, ve svém vystoupení zdůraznil nutnost zkoumat paměť nejen v laboratorních podmínkách, ale i v běžných každodenních situacích. Podtrhl významnou úlohu sebereflexe. Jedna z nejzávažnějších příčin špatného zapamatování, podle výsledků provedených testů, byla

špatná motivace a klamné hodnocení vlastních paměťových schopností.

Porozumění čtenému textu a otázky s tím spjaté byly obsahem referátu Z. Mackové z Výzkumného ústavu dětské psychologie a patopsychologie v Bratislavě. Čtení chápe jako komunikační akt a odhlíží od dosud zbytečně zdůrazňovaných technických stránek čtenářských dovedností, jako je rychlost čtení i hodnocení kvality čtení podle doslovného zapamatování. Hlavní indikátor zvládnutí čtení viděla Macková v porozumění čtenému textu.

Souhrnně lze říci, že sekce kognitivních procesů se vyslovila k řadě otázek, které řeší např. textová lingvistika zaměřená na komunikační přístup k textu i některé další lingvistické disciplíny. Pro všechny příspěvky bylo společné experimentální ověření výchozí hypotézy. Je třeba litovat, že se dosud nerozvinula systematictější spolupráce lingvistů s psychologi. Důkazem toho byl např. i fakt, že všichni referující své poznatky z lingvistiky opírali — tradičně — o lexikální rovinu. Naprosto stranou zůstávaly sémantika větná a textová, intonace, otázky související s aktuálním členěním věty a jiné oblasti, které verifikování z hlediska psychologického vyžadují.

Stručně se ještě zmíníme o jednáních, která probíhala v ostatních sekcích. Psychologie celoživotního vývoje byl název sekce, jejíž referáty se týkaly dlouhodobých ontogenetických procesů. — Řada podnětných referátů byla zařazena do sekce zabývající se problematikou tvořivé činnosti. Referující tu seznámovali s výsledky výzkumů v oblasti tvořivé činnosti a vyjadřovali se i k takovým problémům, které jsou pro tvořivost relevantní, např. fantazie, psychoterapie, duševní zdraví, struktura rodiny apod. — Jiná sekce se zabývala poruchami psychického vývoje. Autoři se ve svých příspěvcích většinou za-

měřili na duševně retardované děti a mladistvé. — Sekce nazvaná Vývoj osobnosti a společnost zvažovala otázky, které mnohdy rovněž zasahovaly do lingvistiky. Živá diskuse se rozvinula okolo vystoupení gruzínských psychologů, kteří se zabývali vztahem kategorie činnosti a záměru. — V jiné sekci se hodnotil význam osobnosti vzhledem k součinnosti ve skupině. Označení *skupina* zahrnovalo nejen pracovní skupiny, jak bychom možná očekávali, ale (jak je běžné v sociologii) i rodinu, sportovní družstva, terapeutické skupiny aj. — Předmětem diskuse v další sekci bylo formování osobnosti ve výchovně vzdělávacím procesu. Příspěvky byly orientovány na oblast pedagogické psychologie. — Stranou nezůstala ani psychologie práce; byla ustavena sekce, která hodnotila vliv pracovních procesů na změny osobnosti.

Zbývá nám ještě zmínit se o sekci, která přesahovala rámec psychologie samé, jak ostatně prozradí její název Některé interdisciplinární a metodologické otázky. Do této sekce byly zařazeny velmi různorodé příspěvky, včetně různých matematických modelů, problematiky související s počítačovou technikou, otázky interpretace aj.

Na závěr naší zprávy je třeba konstatovat, že konference poskytla dobrý vhled do problematiky současné psychologie, neboť ústřední téma vycházející z psychického vývoje a rozvíjení osobnosti bylo pojato značně široce. Na konferenci byla přednesena řada příspěvků, které představily dané téma v nejrůznějších souvislostech; některé příspěvky se dostávaly až za hranice vymezeného tématu. Jednání konference můžeme považovat za jistý ukazatel stavu současné psychologie naší, v některých oblastech i zahraniční. Některé výsledky konference mohou být užitečné i pro lingvistiku.

Jasňa Štédrová